

KULT 316, konferenčna dvorana B.I.C. (Biotehniški izobraževalni center), Ljubljana- Šentvid
torek, 13. februar 2018

ADS- Andragoško društvo Slovenije

9.45-10.15

Skupnost je lahko politična le, če ne temelji na izključevanju

Dr. Lana Zdravković, Mirovni inštitut Ljubljana

Živimo v času izginotja politike. V času »kapitalo-parlamentarizma«, to je »preveč objektivističnega sparjenja tržne ekonomije in volilnega rituala« (A. Badiou, 2006: 239) Logika kapitala je prevladala nad vsemi drugimi logikami. Države in parlamentarni sistemi dejansko zgolj lokalno upravljajo to širno svetovno strukturo. Takšen sistem po definiciji ustvarja veliko število odvečnih ljudi, to je temelji na sistemskem izključevanju. V tem smislu govorimo antipolitičnih skupnostih, saj je skupnost lahko politična le, če ne temelji na izključevanju.

Antipolitični sistem je utemeljen na procesu, ki ga É. Balibar poimenuje »konstruiranje fiktivne etničnosti«, to je proces skozi katerega se družbe in ljudstva zgodovinsko ustvarjajo in oblikujejo v sistem držav-nacij, to je proces »tendenčne nacionalizacije družb in ljudstev, torej kultur, jezikov in genealogij, kar od znotraj vpliva na lastno reprezentacijo in na način osmišljanja lastnih 'identitet'« (1991: 96). Ta proces koncept ljudstva razcepi na dva komplementarna pojma, ki ju je grščina in potem vsa tradicija politične filozofije označevala z *ethnos* (ljudstvo kot imaginarna skupnost pripadnosti in sorodstva) in *démos* (ljudstvo kot političen, emancipacijski projekt, kot kolektivni subjekt reprezentacije, odločanja in pravic). Jasno je, da nobena nacija ne sloni na čisti etnični osnovi sama na sebi, temveč nacionalizirane socialne formacije skozi dolgi institucionalizacijski proces »etnizirajo« populacijo, kar se prikazuje kot spontano dejanje, iz katerega nastaja navidez naravna kohezivna skupnost z lastno identiteto in koreninami, kulturo in interesi, ki presegajo individualne in socialne pogoje in okoliščine.

Za te potrebe rabi država specifično strukturo, objektivno, simbolno nasilje, ki je hkrati institucionalno in spontano, vidno in nevidno, strukturirano in nestrukturirano in ki ga poznamo pod različnimi imeni: »integracija«, »naturalizacija«, »adaptacija« ... Z njim želi država izenačiti vse razlike med skupinami, in sicer tako, da se »manjšine« prilagodijo »večini«. To so althusserjanski ideološki in represivni aparati države (cf. L. Althusser, 2000) oziroma tisti skupek državnih instrumentov, ki ga je Foucault poimenoval disciplina (cf. M. Foucault, 2004). Ko je ta logika pripeljana do konca potem to nasilje postaja odkrito, brutalno in neestetizirano: oborožena vojska in policija, tanki, žica, umori, mučenja, ugrabitve, nedostojni pogoji življenja na meji.

Ko se ustoliči v moderni državi z vsemi njenimi atributi: državljanstvom, pripadnostjo, suverenostjo, mejami, identitetnim diktatom, ki ga doseže država s simbolnim nasiljem postane ljudstvo kolektiv državljanov, in tako *strukturno nacionalističen*. V takšni konstelaciji, v kateri se ljudstvo »brez ostanka« ujema z nacijo (narodom, etnijo, raso, kulturo, tradicijo, jezikom ...), je nacionalistična ideologija na vrhuncu in ni več prostora za emancipacijo, saj jo zamenjajo nacionalizem, rasizem, etnizem.

Ko si država s kombinacijo sile in izobraževanja zagotovi pogoje za fabriciranje javne zavesti (in javnega mnjenja), postane nacionalizem, patriotizem, domoljubje religija današnjega časa. Ko so ljudje skonstruirani kot zedinjene fiktivne etničnosti nasproti družbenem okolju univerzalistične reprezentacije, ki je lastna vsakemu posamezniku, in se tako vso ljudstvo razdeli na različne etnične skupine, ki se potencialno ujemajo s prav toliko nacijami, je nacionalna ideologija na vrhuncu. Ni le strategija določene države za kontrolo populacije, temveč ustvarja tudi zahteve in želje, pobude in potrebe te populacije – postane biopolitika *par excellence*. Vprašanje tako ni, ali je nacionalizem inkluziven ali ekskluziven koncept, saj je generična organska ideologija vsake nacionalne države, ki deluje po načelu izključitve, po načelu vidnih ali nevidnih meja, materializiranih v zakonih in predpisih ali skonstruiranih v naših glavah. Izključitev – ali vsaj neenako obravnavanje in omejevanje dostopa do določenih dobrin in pravic glede na državljanstvo določene nacionalne države oziroma pripadnost določeni skupini – je bistvo nacionalne forme. Še več, prav forma nacionalne države ustvarja in vzdržuje neenakosti in razlike, ki jih mora »v nacionalnem imenu« braniti.

Kot poudari Balibar temelji nacionalizem na zgodovinskem kolonialnem imperializmu, ki je ustvaril idejo bele superiornosti evropske civilizacije, ki se mora ubraniti pred »neciviliziranimi divjaki«. Uporabljajoč rasistične argumente o kulturni inferiornosti in neprimernosti ter politični nesposobnosti lokalnega prebivalstva, da »vlada samo sebi«, so velike imperialne in kolonizatorske sile razvile samoupravičujoče argumente o lastni civilizirajoči vlogi in tako v veliki meri pripomogle k izoblikovanju sodobnega pojma »supranacionalnega Evropejca« oziroma »Zahodne identitete«. To »civilizacijsko poslanstvo«, ki je bilo na začetku izvajano kot kristjanizacija, se izvaja tudi danes in nosi, kot vemo, novo ime – demokratizacija, kar pogosto vključuje politične pritiske in izsiljevanja, ekonomske sankcije, pa tudi vojaške operacije.

Po Drugi svetovni vojni je prišlo do postopne odprave neposrednega upravljanja teh ozemelj, imenovanega kolonializem v strogem pomenu besede, torej do odprave dotedanje vladavine kolonialnih metropol na ozemljih, ki so jih obvladovali. A to ne pomeni da je kolonialna situacija izginila. Pristojnosti zaščite podjetij, nadzora nad prometom s surovinami ali nad energetskimi viri še naprej ostali v pristojnosti Zahoda. Zato so ta območja že leta, celo desetletja, prizorišča nenehnih vojaških posegov zahodnih držav, za ohranjanje zahodnih interesov. Ker poanta ni v prenehanju imperialističnih vojaških posredovanj temveč le v spreminjanju načinov imperialističnega posredovanja. Temeljni cilj je še vedno zaščita »naših«/Zahodnih interesov v daljnih deželah. Tudi če se načini spreminjajo, je potreba po

imperialističnih intervencijah še vedno nujnost spričo ogromnih razsežnosti interesov kapitala, ki so v igri: uran, nafta, diamanti, eksotični les, redke kovine, kakav, banane, zlato, premog, aluminij, zemeljski plin. In še marsikaj drugega.

Balibar ta pojav rasizma brez ras poimenuje neo- oziroma meta-rasizem. Prva značilnost tega novega, prikritega rasizma je, da je mesto rase oziroma biološke dednosti zavzel pojem etnije, kulture in nepremagljivosti kulturnih razlik. Bistvena generična preokupacija rasizma, obsedenost s čistočo krvi, je spremenjena v obrambo pred mešanjem (višjih in nižjih) kultur. Tako priseljenci niso več nezaželeni, ker pripadajo drugim rasam, temveč ker pripadajo drugim (in predvsem drugačnim) kulturam. Ta kultura v neoliberalnem diskurzu na prvi pogled naj ne bi bila inferiorna temveč ireduktibilno različna (»drugačna od naše«), kar dejansko pomeni manjvredna. Tako pojem kulture nastopa kot maska ali evfemizem za raso, rasistični argumenti pa se skrivajo za »antropološko-kulturalističnimi« prepričanji, da gre *zgolj* za škodljivost odpravljanja meja in nekompatibilnost življenjskih stilov in tradicij.

Druga značilnost neo- oziroma meta-rasizma je prehod od pojma kolonializma k pojmu imigracije. Medtem ko je bil generativni družbenozgodovinski kontekst klasičnega rasizma kolonialna situacija, je kontekst novega rasizma imigracijska situacija oziroma »funkcioniranje kategorije imigracije kot nadomestka za kategorijo rase in razkrojevalca 'razredne zavesti'«. Rasizem generično meri na populacije priseljenih delavcev in beguncev, še posebej tistih z Juga in Vzhoda, opravičilo zanj pa je nekakšna obrambna reakcija »ogrožene nacionalne identitete in družbene varnosti«. Balibar ta pojav specifičnega medsebojnega povezovanja pojmov razreda in rase imenuje tudi »razredni rasizem«. Klasični mit rase se zaradi estetizacije socialnih odnosov in idealizacije tehnokratskih vrednot ne nanaša več le na nacijo, temveč predvsem na razred, kjer so glavna tarča imigranti – novi »nevarni razredi«. Termin »imigracija« označuje predvsem ljudi, ki prihajajo iz raztrganih, šibkih, nestabilnih držav in nacij oziroma ljudi, katerih nacionalnost v postkolonialnem času ni čista in jasna. Podobno je z besedo »priseljenc«, ki skoraj zagotovo označuje nekoga, ki prihaja z Vzhoda ali Juga, vsekakor pa ne z Zahoda. (cf. É. Balibar, 1991)

Antiimigracijski rasizem poenoti razredni položaj in etnično poreklo, tako je neenakost razredov izenačena z neenakostjo narave. Tako postane pojem rase etniziran in integriran, lahko bi rekli celo normaliziran v nacionalističnem diskurzu. Tako kot sta povezavi med nacionalizmom in rasizmom ter med rasizmom in seksizmom – rasizem, za katerega je nujen falični označevalec, ni vzporeden seksizmu, temveč ga vedno predpostavlja – konstantni in recipročni, je konstantna in recipročna tudi povezava med »razrednim rasizmom« in »etničnim rasizmom«. Zato lahko, kot izpostavi Balibar, praktični, dejanski humanizem, dosežemo le, če ga zastavimo kot učinkoviti antirasizem.

Današnja država temelječa na kapitalo-parlamentarizmu poganja sodobni rasizem, ki temelji na radikalni separaciji to je sistematični in učinkoviti konstituciji inferiorizirane in odvečne populacije. Ker kapitalizem potrebuje nenehno rast in širitev se tudi širi število in področje

izključenih, to niso več samo migranti. A čeprav je pri migrantih to najbolj vidno, je nujna posledica širitev na vse tiste, tudi »domačine«, ki popolnoma ne služijo nemoteni reprodukciji sistema (delavci, brezposelni, ženske, mladi, študenti, pripadniki različnih subkultur, istospolni ...). Zato je nujno razumeti da je begunska izkušnja globoko zasidrana v naša življenja.

Zato je ključno prepoznati, da gre za skupen boj, solidarnost se mora graditi med vsemi izključenimi. Tukaj ne gre za humanitarne koncepte sprejemanja, tolerance in pomoči, ki vztrajajo na meji med nami in njimi, to je na konstrukciji Drugega, temveč za koncept resnične solidarnosti, ki Drugega izniči. To je iskanje Istega. Resnični odgovor zato niso multikulturalizem, dobrotelost ali boj za človekove pravice, ki jih pridigajo »demokratske« države, ki temeljijo na »vladavini prava«, strpnosti in boju za človekove pravice: »v emancipatornem boju ne stopijo skupaj kulture v njihovi identiteti; v skupnem boju stopijo skupaj 'potlačeni', izkoriščani, trpeči deli vsake kulture« (S. Žižek, 2007: 142).

Resnična politika emancipacije kot politika radikalne enakosti, kjer je enakost predpostavka in ne cilj, ima za posledico subvertiranje razredne, spolne, nacionalne, rasne, religiozne itn. skupnostne identitete, v zadnji instanci razvezo družbene vezi. Tisto, za kar gre v politiki emancipacije, je repolitizacija tistih, ki so sicer vključeni v skupnost, ki pa, prav zato, ker nimajo nobene kvalitete, ne tvorijo nobene podmnožice, ki so zgolj gole, katere koli singularnosti. Predikat »kateri koli« tako ne implicira le radikalne indiferentnosti do vsake skupne lastnosti, marveč tudi do katerega koli posameznega atributa singularnosti. »Singularnost je treba jemati takšno, kakršna je, tj. z vsemi njenimi predikati, kar pomeni, da noben predikat ni diskriminacijski, ne šteje več od drugih. Noben nima statusa razlike« (Šumič-Riha, 2005: 25). Za emancipatorno politiko je tako ključno vprašanje, kako politizirati nevštetost, izključeno, kako izumiti politično ime za brezimno. Ne gre torej za Drugega, gre za Istega. »Vprašanje, za katero gre danes v politiki, ni torej kako spoštovati Drugega, kako ga priznati v njegovi ireduktibilni singularnosti, ampak za konstrukcijo Istega, konstitucijo nesegregacijske skupnosti singularnosti, skratka skupnosti 'za vse'« (ibid.: 32). V tem procesu se problematizira in relativizira tako lastna identiteta, skupnost in pripadnost kot tudi *vsakršna* razlika, posebnost in drugačnost, odpre se prostor za »kogar koli«, to je potencialno za vse.

S prepoznavanjem istosti v Drugem in drugosti v Istem se Drugi razgradi, odpravi kot instanca razlikovanja. Isto, za katero gre v politiki enakosti, je torej Isto brez Drugega. Ta istost prelomi tako s komunitarno, identitetno kot z juridično in humanitarno logiko. Resnično politična skupnost torej temelji na tem, da njene pripadnike druži natanko to, kar jih razdružuje). To je skupnost generičnih singularnosti, ki se ne opirajo na nobeno identiteto, nobeno reprezentabilno pripadnost, kjer so vse razlike popolnoma irelevantne. (cf. Šumič-Riha, 2006)

Vsaka resnična emancipacija zahteva torej odgovornost, angažma, delovanje, ki bo prepoznano kot emancipacijsko le, če bo v vsej svoji singularnosti vsebovalo elemente univerzalnega početja. Le takšno delovanje bo vsakega posameznika, ki se angažira, naredilo za del generičnega človeštva oziroma za del »vseh«. Stanje emancipacije se torej preprosto ne da doseči, brez da bi se sami emancipirali kot »del vseh«. Paradoksní notranji izhod iz kapitalizma, kot oblika prakticiranja emancipacije v razmerah globalizacije ne more biti nič drugega kakor konstitucija lokalne, začasne, provizorične skupnosti »za vse«. Ne bo ostala za vedno. Edino, kar ostane za vedno je v zadnji instanci njeno ime in želja po njej. Ta politična skupnost se mora graditi v imenu vseh in skupaj z vsemi, tistimi od tu in tistimi od tam, ki postajajo tisti od tu.

Literatura:

Althusser, Louis (2000): Izbrani spisi, Založba *cf, Ljubljana

Badiou, Alain (2006): Pogoji, Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana

Balibar, Étienne in Immanuel Wallerstein (1991): Race, Nation, Class: Ambiguous Identities, Verso, London

Foucault, Michel (2004): Nadzorovanje in kaznovanje : nastanek zapora, Krtina, Ljubljana

Šumič-Riha, Jelica (2005): »Drugost v politiki, drugost v psihoanalizi«, v Filozofski vestnik XXVI/3 (str. 23-38), Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana

Šumič-Riha, Jelica (2006): »Transfinitizacija v politiki«, v Filozofski vestnik XXVII/1 (str. 7-30), Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana

Žižek, Slavoj (2007): *Nasilje*, Društvo za teoretsko psihoanalizo, Analecta, Ljubljana